

چلچراغ «مصیبت و بلاء»

شبکه ای از
چهل آیه و روایت مرتبط با موضوع
«مصیبت و بلاء»

تدوین و ترجمه:
سید محمد حسین دعائی

سرشناسه : دعائی، سید محمد حسین، ۱۳۶۲-

عنوان و نام پدیدآور : چلچراغ مصیبت و بلاء: شبکه‌ای از چهل آیه و روایت مرتبط با موضوع مصیبت و بلاء

مشخصات نشر : مشهد : موسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام، ۱۳۹۴

مشخصات ظاهری : ۷۲ ص؛ ۱۹×۹/۵ س.م.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۴۶۲-۶۲-۲

وضعیت فهرست نویسی : فیبای مختصر

یادداشت : فهرستنویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.

یادداشت : کتابنامه

شماره کتابشناسی ملی : ۳۸۰۶۷۴۰

چلچراغ «مصیبت و بلاء»

تدوین و ترجمه: سید محمد حسین دعائی

ناشر: انتشارات مؤسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۴

طراحی، صفحه آرایی و نظارت چاپ: مؤسسه پژوهش های هنری آوای قلم

چاپ: روزنامه خراسان

شمارگان: ۱۵۰۰ جلد

قیمت: ۴۰۰۰ تومان

آدرس: مشهد مقدس، چهارراه زرینه، کاشانی ۲۵، شماره ۴/۴۹۰

تلفن و فکس: ۰۵۱-۳۲۲۸۵۸۰۰

پایگاه اینترنتی: www.isin.ir

پست الکترونیک: info@isin.ir

«کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.»

❖ مقدمه ۷

❖ بخش اول/ تعیین هدف: مصیبت و بلاء، رمز خوشبختی

۱. تبیینی جامع از موضوع مصیبت و بلاء ۱۶

❖ بخش دوم/ نقطه شروع: واقعیت زندگی

۲. انسان، مخلوقی آمیخته با سختی ۱۹

۳. شناخت واقعیت دنیا، زمینه‌ساز برخورد مناسب با سختی‌ها ۲۰

❖ بخش سوم/ نقطه مرکزی: فعال‌سازی ظرفیت‌ها

۴. مصیبت، هدیه الهی ۲۳

۵. ابتلائات و آزمایش‌ها، نشانه محبت پروردگار ۲۴

۶. غم و اندوه، عاملی برای اصلاح مادی و معنوی مؤمن ۲۵

۷. حوادث غم‌انگیز، هشدار برای مؤمن ۲۶

۸. سختی‌ها و ابتلائات دنیا، وسیله‌ای برای تطهیر شیعیان ۲۷

۹. مصیبت و سختی، معیار سنجش حقیقت افراد ۲۸

۱۰. مصیبت‌ها و سختی‌ها، بازخورد اعمال ما ۲۹

۱۱. نعمت‌ها و نعمت‌ها، نتیجه شکر و ناشکری ۳۰

۱۲. حکمت سختی‌ها، مصیبت‌ها و بلاها ۳۱

❖ بخش چهارم/ برنامه حرکت: استرجاع صبورانه

۱۳. استرجاع صبورانه، عمده‌ترین راهبرد بهره‌مندی از مصیبت ۳۵

۱۴. تسلیم، زمینه‌ساز بهره‌مندی معنوی از مصیبت ۳۶

۱۵. واگذاری امور به خداوند، رمز آسان‌شدن سختی‌ها ۳۷

۱۶. رضایت از مقدرات الهی، شرط مقبولیت خاص در نزد پروردگار ۳۸

۱۷. بی‌رغبتی نسبت به دنیا، زمینه‌ساز تسهیل مصائب ۳۹

۱۸. دعا و مناجات در سختی‌ها، محبوب پروردگار ۴۰

۱۹. خواندن اذکار وارده، راهکاری مهم ۴۱

۲۰. اقامه نماز، راه حلی برای خلاصی از غم و قضاء حاجت ۴۲
۲۱. یاد مرگ، درمان رنج‌ها ۴۴
۲۲. یادآوری مصیبت پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و اولیاء الهی، ادبی آرام‌بخش ۴۵
۲۳. حزن و بکاء ممدوح، مقتضای رحمت و عطاوت ۴۶
۲۴. کتمان مصیبت، راهکاری بهشتی ۴۷
۲۵. مطلوبیت تغییر در نحوه پوشش و خودداری از پخت و پز، توسط صاحب عزا ۴۸

❖ بخش پنجم / نقاط بحران: خطر‌ها در مسیر

۲۶. بزرگ‌پنداشتن مصیبت‌ها، عمده‌ترین خطر برای مصیبت‌دیده ۵۱
۲۷. جزع، دشمن اصلی مصیبت‌دیده ۵۲
۲۸. پایین‌ترین حد جزع ۵۳
۲۹. بالاترین حد جزع ۵۴
۳۰. ناآرامی و گریه، بر خوردی ناشایست در مواجهه با مصیبت‌ها ۵۵
۳۱. شکایت از مصیبت، زبانی همه‌جانبه ۵۶
۳۲. عکس‌العمل‌ها و رفتارهای حاکی از بی‌تابی، گناهانی بزرگ ۵۷
۳۳. رفتارهای ناشایست زنان در وقت مصیبت ۵۸

❖ بخش ششم / نقطه مقصد: زندگی خوب و شیرین

۳۴. تواضع به صبر، زمینه‌ساز رهایی از خسارت‌ها ۶۱
۳۵. پایانی شیرین، نتیجه تحمل تلخی‌های اولیه ۶۲
۳۶. صبر بر مصیبت، عامل پیروزی بر سختی‌های زندگی ۶۳
۳۷. جایگاهی بلند و نورانی، پاداش تحمل سختی‌ها ۶۴
۳۸. رسیدن به خواسته‌ها، نتیجه توجه به خواست خدا ۶۵
۳۹. همراهی خاص پروردگار، عالی‌ترین ثمره صبر ۶۶
۴۰. صبر بر مصیبت، زمینه‌ساز سعادت دنیوی و اخروی ۶۷

❖ فهرست منابع ۶۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطاهرين
واللعنة على أعدائهم اجمعين

قَالَ [الرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ]: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ:
مَنْ حَفِظَ مِنْ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا يَنْتَفِعُونَ بِهَا بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقِيهًا عَالِمًا.
(عيون أخبار الرضا عليه السلام، ج ۲، ص ۳۷)

بر اساس گزارش امام رضا علیه السلام، پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: هر يك از احاد امت من كه در جهت حفظ، ماندگاری و تثبیت چهل حدیث، به نحو کاربردی، عملیاتی و راهگشا بکوشد، [زمینه‌ها و شرائط لازم برای رسیدن او به مقامات عالی علمی و عملی، فراهم آمده و در نتیجه] خداوند متعال، او را در روز قیامت، به عنوان يك دین‌شناس و دانشمند حقیقی محشور می‌فرماید.

به یقین یکی از تأثیرگذارترین و مسیرسازترین ابواب حدیثی به‌جای‌مانده از اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام، عبارتست از: باب حدیثی مشتمل بر تشویق مسلمانان و مؤمنان به حفظ و نشر «چهل حدیث»: بابی که فرهنگ «اربعین‌نگاری» و «چهل حدیث‌نویسی» را به‌عنوان یکی از زیباترین، مفیدترین و پربرکت‌ترین فرهنگ‌های علمی و آیینی، در میان عالمان و اندیشمندان مسلمان رواج داد و سبب شد تا هر يك از آن‌ها، با جامعه عمل پوشاندن به این فرهنگ اختصاصی تمدن اسلام، زمینه بهره‌مندی خود و جامعه اسلامی از آثار مادی و معنوی آن را فراهم آورند. وجود اربعین‌ها و چهل حدیث‌های متعدد و متنوع در میان آثار به‌جای‌مانده از بزرگان مکتب اسلام که هر يك با پرداختن به موضوعی از موضوعات مورد نیاز مخاطبان، گرهی از گره‌های فکری و رفتاری آنان را گشوده‌اند، گواهی است بر صحت این ادعاء.

بر همین اساس، ما نیز کوشیده‌ایم تا با گردآوری چهل گزاره دینی مرتبط با موضوع «مصیبت و بلاء» در این مجموعه و ارائه

يك «دسته‌بندی منطقی» و «ترجمه کاربردی» از آن‌ها، زمینه‌آشنایی بیشتر و بهتر شما خوانندگان محترم با این موضوع حیاتی و مهم را فراهم آوریم. در همین رابطه، توجه به چند نکته ضروریست:

۱. شاید بتوان گفت که یکی از حکمت‌های تأکید بر عدد «چهل»، در روایات باب حفظ حدیث - جدا از آثار معنوی و خواص ماورائی موجود در این عدد - عبارتست از: ضرورت «جامع‌نگری» و لزوم توجه به مجموعه گزاره‌های دینی مرتبط با يك موضوع. به عبارت دیگر از آن جایی که هر يك از موضوعات مطرح در منظومه اندیشه دینی، دارای ابعاد و لایه‌های مختلفی بوده و در ضمن يك «نظام مفهومی» تبیین شده‌اند، فهم و شناخت آن‌ها نیز نیازمند يك نگاه جامع، چند بعدی و شبکه‌ای است. معصومان علیهم السلام نیز با توجه دادن پیروان خویش به این نکته - در قالب تأکید بر عدد چهل - در واقع به تبیین یکی از محوری‌ترین راهبردهای فهم معارف دینی پرداخته‌اند.^۱ بر همین اساس در مجموعه حاضر، سعی کرده‌ایم تا با جمع‌آوری چهل گزاره دینی و ارائه يك دسته‌بندی منطقی از آن‌ها، زمینه ایجاد نگرشی جامع و صحیح نسبت به موضوع مورد بحث را فراهم آوریم.

۲. از آن جایی که عترت حضرت ختمی مرتبت صلوات الله علیهم اجمعین در کنار قرآن کریم، یکی از دو ثقل به جای مانده از آن پیامبر اعظمند، روایات ایشان نیز جز در کنار آیات این کتاب مبین، قابل تبیین نیست. تأکید معارف دینی بر اوصافی مثل «کتاب ناطق» و شئونی مانند «تفسیر و تأویل کتاب» در ارتباط با معصومان علیهم السلام، تصریحی گویا بر همین نکته اساسی است؛ نکته‌ای که می‌توان با توجه به آن، به تنقیح یکی دیگر از راهبردهای فهم معارف دینی پرداخت که عبارتست از: ضرورت

۱. گفتنی است که اگر با استناد به ظواهر روایات ناظر به حفظ چهل حدیث، این روایات را نسبت به وحدت و عدم وحدت موضوع احادیث ساکت بنائیم، این برداشت چندان قابل اتکاء نیست؛ اگر چه که می‌توان از آن با عنوان يك احتمال قوی یاد کرد. البته مطلب مورد اشاره در این برداشت، مطلبی نیست که تنها از روایات مذکور قابل استفاده باشد. بلکه علاوه بر اصول و ضوابط عقلی و عقلانی فهم دین، ادله نقلی متعددی بر آن دلالت داشته که بیان و تبیین آن‌ها در این مجال نمی‌گنجد.

ملاحظه روایات معصومان علیهم السلام در ضمن آیات قرآن کریم. بر همین اساس علی‌رغم روال متعارف در اربعین‌نگاری‌های مشهور، مجموعه حاضر، در راستای ارائه نگرشی جامع و صحیح نسبت به موضوع مورد بحث، از گزاره‌های دینی موجود در قرآن کریم نیز بهره برده است.^۱ نکته دیگر نیز آن که کوشیده‌ایم تا هر یک از روایات مذکور در این مجموعه را از اصلی‌ترین و ابتدائی‌ترین منبع آن نقل کرده و از این طریق بر اتقان کار بیفزاییم.

۳. فارغ از مباحث مفصل مرتبط با موضوع «ترجمه»، باید گفت که: در مجموعه حاضر، تلاش کرده‌ایم تا با عبور از کویر «ترجمه‌های تحت اللفظی و خشن» و پرهیز از باتلاق «ترجمه‌های آزاد و بی‌ضابطه»، در زمین نسبتاً سرسبزی از «ترجمه روان و کاربردی» اقامت گزیده و در حد فهم خود، معنای قابل‌فهمی از آیات و روایات را ارائه کنیم. سعی در انتقال فضای موجود در زبان مبدأ و تلاش برای معادل‌سازی‌های مفهومی و مصداقی در زبان مقصد، دو ویژگی عمده ترجمه‌ها در این مجموعه است؛ سعی و تلاشی که قطعاً خالی از خطا و خلأ نیست.

۴. به نظر می‌رسد که «عنوان‌گذاری»، یکی از مهم‌ترین و در عین حال پیچیده‌ترین مراحل دسته‌بندی روایات است. چرا که عنوان هر روایت، در حقیقت روایتی است کوتاه از برداشت ناقل از آن روایت؛^۲ برداشتی که گاه حتی ترجمه روایت نیز ظرفیت ارائه آن را ندارد. بر همین اساس در مجموعه حاضر، کوشیده‌ایم تا با انتخاب گویاترین و کوتاه‌ترین عناوین برای روایات، به فهم بهتر و کاربردی‌تر آن‌ها کمک کرده و در عین تحفظ بر معانی ظاهری، زمینه استفاده از روایات در شرائط «زندگی معاصر» را نیز فراهم آوریم.

۱. البته محدثی بزرگ هم‌چون مرحوم علامه مجلسی در کتاب شریف «بحار الانوار»، نسبت به رعایت این اصل، اهتمام ویژه‌ای داشته و در هر باب، ابتداء به ذکر آیات مرتبط با موضوع باب و سپس به نقل روایات معصومان علیهم السلام در آن زمینه پرداخته است.

۲. گفتنی است که در برخی از موارد، تنها مرجع تشخیص برداشت ناقل از روایت، همین عناوین است. به عنوان مثال، عناوین انتخاب‌شده توسط مرحوم شیخ حر عاملی برای ابواب کتاب «وسائل الشیعه»، در حقیقت گویای جمع‌بندی فنی و فتوای فقهی ایشان در هر یک از آن‌هاست؛ جمع‌بندی و فتوایی که جز از طریق مراجعه به عناوین مذکور، قابل تشخیص نیست.

۵. همان‌گونه که در نکته نخست اشاره شد، تلاش کرده‌ایم تا چهل گزاره دینی موجود در این مجموعه را به‌شکلی منطقی، «دسته‌بندی» کرده و از این طریق، زمینه ایجاد نگرشی «طبقه‌بندی‌شده» و «همه‌جانبه» به موضوع مورد بحث را فراهم آوریم. چرا که بدون بهره‌مندی از یک دسته‌بندی منطقی، امکان شناخت جامع و صحیح معارف دینی و زمینه لازم برای ارائه آن‌ها در قالب یک شبکه منسجم و هدفمند که توانایی حل عینی معضلات موجود در زندگی انسانی را دارد، فراهم نخواهد شد.

۶. یکی از مهم‌ترین موانع در مسیر به فعلیت رسیدن ظرفیت دین و گزاره‌های دینی، عبارتست از: جمود بر «استنباط‌های فردمحور و موعظه‌پسند»، در قبال «برداشت‌های نظام‌محور و راهبردی». توضیح اجمالی مطلب آن‌که: اگر دین مبین اسلام، عبارتست از «برنامه ارائه‌شده از سوی خداوند متعال برای تأمین زندگی مطلوب دنیوی و تحقق سعادت اخروی»، اگر تک‌تک مؤلفه‌های زندگی انسانی، به‌نحوی در رسیدن او به مطلوبیت دنیوی و سعادت اخروی مؤثرند و اگر مصاف امروز جبهه اسلام با جبهه کفر، در حوزه «تمدن‌سازی»، «نظام‌سازی» و «ارائه سبک زندگی» تعریف می‌شود، بدیهی است که دیگر نمی‌توان و نباید صرفاً با دیده‌ای فردبین و با رویکردی موعظه‌محور به گزاره‌های دینی نگریست. بلکه تلاش برای کشف راهبردهای نهفته در لایه‌های جملات معصومان علیهم السلام و استنباط نظام‌های مورد نیاز برای اداره زندگی فردی و جمعی انسان از آن‌ها، یک ضرورت غیرقابل انکار است. بر همین اساس در مجموعه حاضر کوشیده‌ایم تا با ارائه یک «ترجمه کاربردی»، «عنوان‌گذاری راهبردی» و «دسته‌بندی منطقی» از روایات، به برداشته‌شدن قدمی هر چند کوچک در مسیر فعال‌سازی ظرفیت بی‌نهایت گزاره‌های دینی و ایجاد تمدن نوین اسلامی کمک کنیم.

۷. اجمالاً باید توجه داشت که «مصیبت و بلاء» - به‌عنوان موضوع مورد نظر در این مجموعه - یک امر مستقل و منفرد در گوشه‌ای از زندگی نیست. بلکه یک سیستم روحی، فکری و رفتاری است که آثار و اهداف تعیین‌شده‌ای را دنبال می‌کند. به‌طور کلی، توانمندی فرد در مواجهه مطلوب با «بحران‌ها، مصائب و بلاها» و قدرت مدیریتی و کنترلی او در این زمینه، از مهم‌ترین عوامل

افزایش «کیفیت زندگی» و ارتقاء میزان «خوشبختی» است. بنابراین تلاش برای کسب نگرشی صحیح نسبت به مسائل، مشکلات و آسیب‌های زندگی، به‌عنوان زمینه‌ساز مدیریت بحران، از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. براساس نگرش اسلام، مصیبت و بلاء، نه تنها مانع رسیدن به خوشبختی و بهروزی نیست، بلکه یکی از مهم‌ترین عوامل کسب «موفقیت و سعادت» نیز به‌شمار می‌رود. البته به‌شرط آن‌که در مواجهه با آن، طبق یک نگرش الهی، رفتار مناسب و مطلوبی از خود بروز دهیم. بنابراین اگر در مواجهه با مصائب و بلاها، به‌عنوان یکی از حتمی‌ترین حقائق زندگی، از توانایی مدیریتی و کنترلی قابل‌قبولی برخوردار نبوده و در نتیجه، از تجربه کیفیت مطلوب در زندگی و احساس رضایتمندی و خوشبختی بی‌بهره‌ایم، باید به‌دنبال ارتقاء نگرش خود نسبت به حقیقت «مصیبت و بلاء» و ساماندهی عملکردمان در این حیطة باشیم.

امیدواریم مجموعه حاضر، که به همت «مؤسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام» آماده نشر شده است، در جهت ایجاد نگرش، گرایش و کنشی راهگشا و صحیح نسبت به موضوع «مصیبت و بلاء» مؤثر افتد، زمینه تقویت، ارتقاء و تعالی بیش از پیش نحوه مواجهه با آن در جامعه را فراهم آورد و اگر چه که دستانمان از اخلاص خالی است، به لطف حضرت حق، چلچراغی فروزان برای تاریکی و تنگنای قبرمان باشد، ان شاء الله. در پایان از همه خوانندگان محترم صمیمانه می‌خواهیم که با ارائه انتقادات و پیشنهادها، شکلی و محتوایی خود، دست‌اندرکاران این مجموعه را در جهت اصلاح و ارتقاء آن یاری دهند.

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا محمد و آله الطاهیرین
سید محمد حسین دعائی

مشهد مقدس رضوی، علی شاهدها آلف التحیه و الشناء

شب بیست و یکم ماه مبارک رمضان ۱۴۳۵

۱. گفتنی است که «مؤسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام» در راستای تبیین و ترویج نگرش صحیح و کاربردی نسبت به موضوع «مصیبت و بلاء»، کتابی با عنوان «کارگاه آموزشی نگرشی دیگر به مصیبت و بلاء» را نیز تولید و منتشر نموده است؛ کتابی که خوانندگان محترم می‌توانند با مطالعه آن، با ابعاد مختلف این موضوع آشنا شده و نگرش نوینی نسبت به آن را تجربه کنند، ان شاء الله.

